

نقش رادیو در آموزش

شهناز محمدی، دانشجوی کارشناسی ارشد برنامه‌ریزی درسی
دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تهران جنوب
امینه احمدی، استاد راهنما

بیان مسئله

تحرك اجتماعی اثر می‌گذارد. هم‌چنین قادر است با شناسایی انتقال و درونی کردن ارزش‌های جامعه طی فراگرد آموزش و پرورش رسانه‌ای، نقش آموزشی خود را اعمال کند.^۲

بررسی‌ها و تحقیقاتی که درباره‌ی دلایل استفاده از رادیو وجود دارد، حاکی از آن است که بسیاری از مخاطبان رادیو، براساس انواع نیازهایی که برایشان اولویت می‌یابد، از رادیو استفاده می‌کنند. مطابق نظریه‌ی «استفاده از رضامندی» شش گروه نیاز، موجب استفاده از رادیو می‌شوند:

۱. سرگرمی و تفریح؛
 ۲. کسب اطلاع و یادگیری؛
 ۳. گذران وقت و عادت؛
 ۴. استفاده در جامعه؛
 ۵. تأیید یا تقویت هویت شخصی؛
 ۶. ارتقای روحیه‌ی معنوی و تقویت تأیید اخلاقیات.
- در یک بررسی درباره‌ی علل گوش دادن به رادیو در استرالیا، پاسخ‌گویان به هشت دلیل به این شرح اشاره کرده‌اند:
۱. دربرگیرنده‌ی همه‌ی گروه‌ها و افراد است.
 ۲. مانند یک دوست، امکان مشارکت را برای همه‌ی شنوندگان فراهم می‌کند.
 ۳. اطلاعات و اخبارش روزآمد است.
 ۴. تنوع زیادی دارد. به همین دلیل، قدرت انتخاب خوبی به مخاطب می‌دهد.
 ۵. به زندگی واقعی مردم نزدیک است.
 ۶. رسانه‌ای متعادل است.

در دنیای امروز، رسانه‌ها تنها نقش اطلاع‌رسانی ندارند، بلکه جزوی از زندگی انسان‌ها شده‌اند و دیگر کسی را نمی‌توان یافت که به گونه‌ای با یک نوع رسانه ارتباطی نداشته باشد. بعد از شکل‌گیری مطبوعات، دومین رسانه‌ی متولد شده در دنیای مدرن، رادیو است.^۱

رادیو سریع‌ترین وسیله‌ی انتقال پیام است که می‌تواند محدودیت‌های زمانی و مکانی را به کمترین اندازه برساند و نقش مهمی در فرهنگ‌سازی مردم ایفا کند. رادیو از لحاظ نفوذ

روانی، مؤثرترین وسیله‌ی ارتباطی تلقی می‌شود و با فراهم‌آوری بستر فرهنگی-اجتماعی، هم‌بستگی، یکپارچگی و انسجام زندگی اجتماعی را سبب می‌گردد. رادیو از این توانایی برخوردار است که با برانگیختن احساس اعتقاد و ارزش جامعه در جهت اتفاق نظر، تشریک‌مساعی و هم‌رأیی نسبت به اهداف اجتماعی، به پیدایی، استواری یا دگرگونی فرهنگ در جامعه کمک کند.

این رسانه با بالاترین سطح دسترسی و بیشترین مقدار نفوذ، هم‌چنان فراگیرترین رسانه‌ی دنیاست. رادیو به پرورش اخلاقی، هویت‌بخشی، رشد شخصیت، آموزش، قواعد و اصول بنیادین مخاطبان خود کمک شایان توجهی می‌کند. این وسیله‌ی ارتباط جمعی، با انتقال آموزش‌های تخصصی، مهارت‌ها و دانش کارشناسی، در گزینش‌ها و تخصیص منابع انسانی جامعه به مقامات و مسئولان و مشاغل اجتماعی، سهم مهمی برعهده دارد و از این طریق بر ایجاد نقش‌های گوناگون اجتماعی و برقراری

۷. مخاطب می‌تواند به سهولت از آن استفاده کند.

۸. چون به راحتی قابل حمل است، در هر جا می‌توان صدای آن را شنید.^۲

با توجه به مطالب ارائه شده می‌توان گفت، توجه به رادیو در آموزش مردم اهمیت فراوان دارد. رادیو یکی از بهترین وسایل آموزشی به‌شمار می‌رود که در برنامه‌های آموزشی، بهداشتی، فرهنگی و ارتقای سطح آگاهی، میزان نگرش و رفتار افراد جامعه، نقش بسیاری ایفا می‌کند.

اهداف تحقیق

هدف اصلی پژوهش حاضر، «آشنایی با اهمیت رادیو در آموزش و زندگی مردم» است.

اهداف جزئی

۱. توجه به نقش رادیو در جغرافیای بومی از نظر اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی، تاریخی و علمی؛
۲. ارتقای تأثیرگذاری رادیو در آموزش.

سوالات تحقیق

۱. رادیو چه رسانه‌ای است و چه کارکردی در آموزش دارد؟
۲. تاریخچه‌ی رادیوی آموزشی چیست؟
۳. اهمیت رادیو در زندگی مردم چیست؟
۴. برای تولید برنامه‌های رادیوی آموزشی از چه عناصری باید استفاده کرد؟

روش تحقیق

برای انجام تحقیق از روش کتابخانه‌ای استفاده شده است. مطالعه‌ی کتاب‌ها و مقالات و جست‌وجو در اینترنت و مجلات رادیویی و نتایج به‌دست آمده در همایش‌های مربوط به رادیو به تکمیل تحقیق کمک‌های شایانی کرده است.

داده‌های تحقیق رادیوی آموزشی چیست؟

رادیو به‌عنوان رسانه‌ای همگانی، امروزه یکی از ارزان‌ترین و در دسترس‌ترین رسانه‌هاست که خصوصاً در نقاط دورافتاده می‌تواند به‌عنوان یک وسیله‌ی آموزشی مناسب مورد استفاده قرار گیرد. در اکثر کشورها یک ایستگاه یا فرستنده‌ی رادیویی به نام رادیوی آموزشی، تمام ساعات کار خود را به پخش برنامه‌های آموزشی رسمی و غیررسمی اختصاص می‌دهد و معلمان با هماهنگی قبلی از این برنامه‌ها می‌توانند استفاده کنند. علاوه بر رادیوی آموزشی، برنامه‌های رادیوی همگانی نیز در برخی موارد می‌توانند به‌عنوان یک منبع آموزشی، مورد استفاده‌ی معلمان و شاگردان قرار گیرند. اطلاعات علمی، بهداشتی، اجتماعی،

هنری و زیست‌محیطی، از جمله مطالبی هستند که بخش مهمی از برنامه‌های رادیویی را تشکیل می‌دهند. اغلب مزایای رسانه‌های شنیداری در مورد رادیو و برنامه‌های رادیویی صادق هستند. از جمله این که هزینه‌ی تولید برنامه‌های آموزشی رادیو نسبتاً کم و تا ده برابر ارزان‌تر از برنامه‌های تلویزیونی است و این برنامه‌ها که با کتاب‌ها و جزوه‌های مربوط همراه می‌شوند، یکی از راه‌های مناسب گسترش سواد، دانش اجتماعی و مهارت‌های حرفه‌ای در مناطق دورافتاده‌ی غیرشهری به‌شمار می‌روند.^۴

در میان رسانه‌های جمعی، رادیو از لحاظ آموزش غیررسمی، جایگاه ویژه‌ای دارد. این وسیله به دلیل برد وسیع، یکی از بهترین وسایل آموزشی و فرهنگی است. کشورهای گوناگون، براساس نیازهای آموزشی خود می‌توانند افزون بر آموزش مواد درسی، استفاده‌های ثمربخشی از رادیو در زمینه‌ی آموزش غیررسمی به عمل آورند. آموزش غیررسمی از طریق امواج رادیو، می‌تواند در تمام ساعات شبانه‌روز شیوه‌های صحیح قرآن و معارف، بهداشت، کشاورزی، حمل‌ونقل، ترافیک و... را دربرگیرد و در بهبود وضع جامعه مؤثر افتد.

کاربرد رادیو در امر آموزش کشورهای جهان، شدیداً تابع هدف‌های توسعه و رشد آن کشورهاست و از این رو، تفاوت‌های چشم‌گیری که در کاربرد و محتوای آموزشی رادیو در جوامع گوناگون یافت می‌شود، کاملاً

رادیو، با بالاترین سطح دسترسی و بیشترین مقدار نفوذ، هم‌چنان فراگیرترین رسانه‌ی دنیاست

منطقی به‌نظر می‌آید.^۵

یونسکو چهار ویژگی عمده برای برنامه‌های آموزشی رادیو قائل شده است که عبارت‌اند از:

۱. برنامه‌ها به‌صورت مجموعه‌ی متوالی است تا به یادگیری تزیادی کمک کند.
۲. طراحی و برنامه‌ریزی آن‌ها مشخصاً با کمک مشاوران آموزشی صورت می‌گیرد.
۳. این برنامه‌ها معمولاً با دیگر مواد آموزشی هم‌چون متون درسی و راهنمای مطالعاتی همراه است.
۴. استفاده از این برنامه‌ها توسط معلم و شاگرد به‌نوعی ارزیابی می‌شود.

رادیو می‌تواند در کنار برنامه‌های درسی، برنامه‌هایی نیز برای ارتقای سطح دانستی‌ها و معلومات عمومی و اعتلای سطح دانش فنی و مهارت قشرهای معینی از جامعه و تشویق ذوق هنری آن‌ها تهیه و

پخش کند که همان نقش و رسالت فرهنگی این رسانه است. رادیوی آموزشی، امروزه شامل هر دو بخش درسی و فرهنگی است. عموم مردم را چه در قالب برنامه‌های درسی و چه به صورت برنامه‌های سرگرم‌کننده در نظر دارد و آموزش می‌دهد و به اعتبار همین هدف اصلی‌اش (آموزش) از رادیو متمایز می‌شود.

استفاده از رادیو در امر آموزش، در هر جامعه‌ای به دلیل تفاوت‌های فرهنگی، اقتصادی و اجتماعی، مستلزم پژوهش‌های بنیادی و اجرای برنامه‌های خاصی است؛ زیرا امکانات و نوآوری‌های فناورانه تنها هنگامی می‌تواند در نظام آموزشی مؤثر واقع شود که پاسخ‌گوی نیازهای واقعی آن جامعه باشد.

تأکید بر محتوای فرهنگی آموزشی، زاده‌ی تغییر در نحوه‌ی نگرش به آموزش است که آن را فرایندی مستمر در حیات بشری می‌داند. این دیدگاه در شیوه‌ی برخورد با برنامه‌های آموزشی رادیو بازتاب داشته است و به این ترتیب، همه‌ی برنامه‌ها نیز عمومی هستند و رادیو در جوار برنامه‌های رسمی درسی می‌تواند برنامه‌هایی نیز به منظور ارتقای دانش، مهارت‌ها و تقویت نگرش و احساس‌های عمومی تهیه و پخش کند.

– دنیای خارج را به داخل کلاس بیاورد، علاقه‌های دانش‌آموزان را برای یادگیری برانگیزد و قدرت تصور آنان را تحریک کند.

– در تسهیل امر یادگیری، با توجه به مشخص بودن هر برنامه، اطلاعات کلی و موجزی را درباره‌ی آن‌ها به دست دهد.

– زندگی روزانه‌ی کودکان را به صورت قصه‌ای درآورد که در آن کودکان بتوانند درباره‌ی رویدادهای روزانه‌شان به بحث بپردازند.

– با تهیه‌ی برنامه‌های آموزشی، مواد درسی خود را با برنامه‌های مدارس تطبیق دهد و همکاری مدیران و معلمان را جلب کند و توضیح دهد که رادیو، نوعی وسیله‌ی کمک‌آموزشی است.

– همه‌ی انسان‌ها را در تمامی ساعات شبانه‌روز، در اختیار خویش داشته باشد؛ برخلاف مدرسه که تنها می‌تواند قشر خاصی از انسان‌ها را، آن هم به تعداد اندک و در زمان و ساعاتی محدود زیر پوشش خود بگیرد.

– افراد را در همه‌ی سنین تحت پوشش آموزشی خود قرار دهد؛ برخلاف مدرسه که صرفاً سال‌های محدودی از حیات خود را دربرمی‌گیرد.

رادیو نوعی وسیله‌ی انتقال کلامی است و چون به وسیله‌ی آن وقایع به دقت تشریح می‌شوند، از این طریق می‌تواند به نابینایان هم کمک فراوانی کند.

نقش رادیو در پرورش تخیل

در زندگی امروزی، ارتباط انسان با رسانه‌ها روزبه‌روز افزایش می‌یابد. هر رسانه بار تخیلی متفاوتی ایجاد می‌کند. در این زمینه، رادیو بیش از سایر رسانه‌ها در ایجاد و پرورش تخیل نقش دارد.

گزار نیست اگر بگوییم، رادیو رسانه‌ای منحصر به فرد در زمینه‌ی تخیل است. گوش کردن به برنامه‌های رادیو، تخیل آدمی را تحریک

می‌کند. در این میان، برخی برنامه‌ها نقش مهم‌تری دارند. گزارش انواع ورزش‌های پرطرفدار، نمایش نامه‌های رادیویی، موسیقی و بسیاری دیگر از برنامه‌های رادیو، می‌توانند تخیل اولیه را به تخیل ثانویه و تخیل غیرفعال را به فعال تبدیل کنند.

برنامه‌های آموزشی رادیو رادیو معارف، رادیوی آموزشی

میزان استفاده از رادیوی آموزشی تا حد زیادی به این موضوع بستگی دارد که این رسانه تا چه اندازه به آموزش ارزش‌های اجتماعی و هویت فرهنگی و دینی مردم جامعه می‌پردازد و چگونه رضایت مخاطبان این موضوعات را جلب می‌کند؛ در این میان، آن‌چه اهمیت دارد، شناخت مخاطب و توجه به خواسته‌ها، علاقه‌ها و نیازهای اوست. کارکرد آموزشی رسانه‌ی دینی و در این جا به صورت اختصاصی، رادیو معارف، بیش از سایر کارکردها مد نظر است. برنامه‌هایی که از این رادیو پخش می‌شود، در همین راستا تنظیم شده است.

اگر براساس مدل آیینی ارتباطات، به تهیه‌ی برنامه‌های مذکور در رادیو معارف پرداخته شود، به نحوی که مخاطب نیز به نوعی تفاهم، انتقال پیام و اشتراک اطلاعات بپردازد، می‌توان امیدوار بود که اهداف آموزشی رسانه‌ی دینی محقق شده است.

رسانه‌ها از جمله رادیو، سه کارکرد عمومی دارند: آموزشی؛ اطلاع‌رسانی؛ تفریحی-سرگرمی.

آن‌چه در وهله‌ی اول، در مورد برنامه‌های متنوع رادیو معارف به چشم می‌خورد، کارکرد آموزشی آن است که در برنامه‌هایی چون «نگین آفرینش»، «برنامه‌ی آموزشی آشنایی با معارف مهدوی»، «فقه و زندگی»، «آشنایی با مباحث فقه شیعی»، «خانه‌ی مهر» و «آیین زندگی» مشاهده می‌شود.

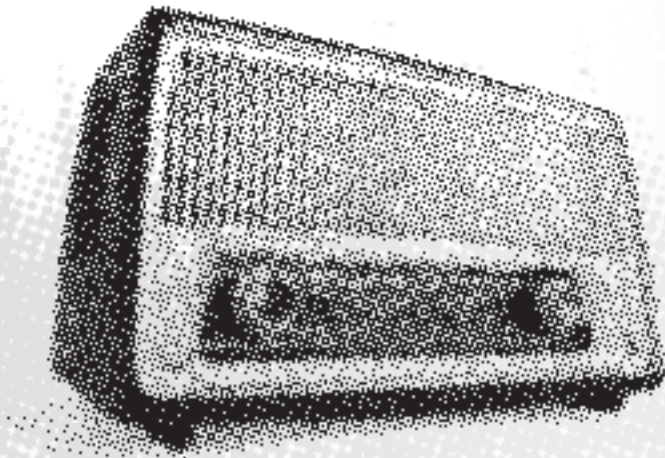
در برنامه‌های خانه‌ی مهر، مباحث خانواده از منظر اسلام با حضور کارشناسان ویژه بررسی می‌شود. موضوعاتی چون تأثیر معنویت در ایجاد آرامش خانواده، مهارت‌های ایجاد ارتباط با کودکان و نوجوانان، نقش رسانه‌ها در ایجاد ناامنی در روابط خانواده، تأثیر موسیقی و بازی‌های رایانه‌ای بر سلامت روان خانواده و نقش همسران در ایجاد رابطه‌ی سالم در خانواده، از جمله مباحث مطرح در این برنامه است.

رادیو قرآن، رادیوی آموزشی

شبکه‌ی قرآن صدای جمهوری اسلامی ایران، رسانه‌ای عمومی برای مخاطبان عام و علاقه‌مند به قرآن کریم است که با برنامه‌های خاص و قرآنی، به کار ترویج فرهنگ قرآنی اعم از تلاوت قرآن کریم، تدبر در آیات نورانی آن و نیز تمسک به آن کتاب الهی و تزکیه‌ی جان‌های مشتاق می‌پردازد.

فعالیت‌ها و عملکردها

فعالیت‌ها و عملکردهای رادیو قرآن به‌عنوان رسانه‌ای فرهنگی، در

چند بخش قابل ذکر است:

□ در خصوص فعالیت‌های تولید و پخش برنامه‌های قرآنی، رادیو قرآن یکی از فعال‌ترین رسانه‌های جمعی است. روند تصاعدی رشد تولید و پخش برنامه‌ی آموزشی، یکی از شاخصه‌های مثبت این شبکه است.

□ شبکه‌ی قرآن صدای جمهوری اسلامی ایران، در راستای اهداف و مأموریت خود که همانا نشر فرهنگ مفاهیم و معارف قرآن کریم است، اقدام به فعالیت‌های کلان و فوق برنامه در سطح ملی و کشوری نموده است. بعضی از مهم‌ترین فعالیت‌های انجام‌شده در این بخش عبارت‌اند از: آیه‌های زندگی؛ ختم قرآن به نیت صحت و سلامت، و تعجیل در فرج امام زمان (عج)؛ محافل انس با قرآن؛ جشنواره‌ی اذان، ادعیه، ابتهال، هم‌خواهی و تواشیح.

□ رادیو قرآن به‌عنوان یکی از اصلی‌ترین و تأثیرگذارترین مجموعه‌ی قرآنی در جمهوری اسلامی ایران، به ایفای نقش و رسالت خود در هدایت جامعه‌ی قرآنی و اعتلای این مجموعه در سطح کشور می‌پردازد و با برگزاری نشست‌ها و جلسات کارشناسی در شبکه و در برنامه‌ها، زمینه‌های رشد و توسعه‌ی فرهنگ قرآنی را نیز فراهم می‌کند.

نتیجه‌گیری

بدون شک تأثیر رسانه‌ها در آموزش امری اجتناب‌ناپذیر است. هم‌زمان با پیشرفت علم و گسترش جوامع بشری و پراکندگی جمعیت و با توجه به اهمیتی که آموزش در زندگی انسان دارد، هم نیاز و هم میزان استفاده از رسانه‌های آموزشی و کمک آموزشی افزایش یافته است. امروزه جوامعی موفق هستند که نظام آموزشی فعال و کارآمدی دارند و در کنار معلمان متخصص و آموزش‌دیده، از فناوری‌های نوین آموزشی و ارتباطی نیز استفاده می‌کنند و همان‌طور که گفته شد، رادیو جزو رسانه‌هایی است که تحولات زیادی را هم در آموزش‌های رسمی و هم در آموزش‌های غیررسمی ایجاد کرده و باعث ارتقای سطح آموزش گردیده است.

آن‌چه مسلم است، دنیای قرن بیست و یکم، در واقع دنیای استبدادی فناوری نوین اطلاعات و دنیای شتاب‌زدگی تاریخ به‌لحاظ تغییرات و تکثرات شتاب‌آمیز علمی، اقتصادی، فرهنگی و سیاسی خواهد بود. نظام‌های آموزشی در یک جامعه و به تبع آن آموزش و پرورش، قادر نخواهد بود هم‌چون جزیره‌ای، خود را منفک از دیگر نهادهای اجتماعی، ملی و فعل و انفعالات گسترده‌ی بین‌المللی بداند، زیرا جامعه‌ی آموزشی هم به لحاظ تجربه‌گرایی تاریخی و هم به لحاظ شرایط ویژه‌ای که قرن بیست و یکم را احاطه خواهند کرد، به یقین مرکز ثقل تغییرات، تحولات و تکثرات خواهد بود.

همیشه جامعه‌ی اطلاعاتی و فناوری نوین اطلاعات و ارتباطات، به‌عنوان عامل نجات و در عین حال تهدیدکننده تلقی شده‌اند. اگرچه این فناوری‌ها به‌هیچ‌وجه بی‌طرف و خنثا نیستند، اما باید آن‌ها را همان‌گونه

که هستند، به‌عنوان وسایلی برای کسب اطلاعات و برقراری ارتباط که با ساختارهای موجود پیوند خورده‌اند، پذیرفت.

در عین حال، از آن‌جا که فرایند تغییر و تحول در ماهیت نهادهای اجتماعی بشری قرار دارد، نظام‌های آموزشی نیز در آینده‌ای نزدیک، دستخوش تغییر و تحولات و یا حتی چالش‌های احتمالی خواهند شد. اما موضوع اساسی این است که چه راهکارهایی را باید اتخاذ کرد تا نظام‌های آموزشی و آموزش و پرورش در دنیای قرن بیست و یکم، دنباله‌روی صرف نباشد، بلکه همگان با رشد و پیشرفت بشری، به بازسازی و بازآفرینی خود بپردازد.

زیرنویس

۱. گزارش همایش نهضت سوادآموزی و تولیدات رادیو، رضایی، مجله‌ی رادیو، سال هشتم، شماره‌ی ۴۷.
۲. گزارش همایش نهضت سوادآموزی و تولیدات رادیو، رضایی.
۳. جامعه‌شناسی رادیو و رسانه، حسن خجسته، ص ۵۵.
۴. رسانه‌های یاددهی-یادگیری، امیر تیموری، ص ۱۴۴.
۵. گزارش همایش نهضت سوادآموزی و تولیدات رادیو، رضایی، مجله‌ی رادیو، سال هشتم، شماره‌ی ۴۷.

منابع

۱. مجله‌ی رادیو، نشریه‌ی علمی تخصصی صدای جمهوری اسلامی ایران، سال هشتم، شماره‌ی ۴۷، شهریور ۱۳۸۸.
 ۲. مجله‌ی رادیو، نشریه‌ی علمی-تخصصی صدای جمهوری اسلامی ایران، سال هشتم، شماره‌ی ۴۸، اسفند ۱۳۸۸.
 ۳. گزارش نشست رادیو، نوشته شده توسط احمد نادری، دانشجوی تربیت معلم سندج.
 ۴. گزارش همایش نهضت سوادآموزی و تولیدات رادیویی، آذمازه ۱۳۸۸، نوشته شده توسط رضایی.
 ۵. جعفری، علی، شبکه‌ی معارف و مدل آیینی ارتباطات، ۱۳۸۲، مجله‌ی پژوهش و سنجش، ویژه‌نامه‌ی دین و رسانه، سال دهم، شماره‌ی ۳۵.
 ۶. دین و رسانه (مجموعه مقالات همایش دین و رسانه). دفتر پژوهش‌های رادیو، تهران.
 ۷. نوری، علیرضا. کارکرد رادیو به‌عنوان رسانه‌ی مدرن در حوزه‌ی دین، ۱۳۸۶، مجله‌ی رادیو، شماره‌ی ۴۱، اداره‌ی کل پژوهش‌های رادیو.
 ۸. افقهی، منصوره. رسانه‌ی دینی و ضرورت مخاطب‌شناسی، مجله‌ی رادیو، سال هشتم، شماره‌ی ۴۸.
 ۹. حیدری، محمدمهدی. نقش رادیو در پرورش تخیل، مجله‌ی رادیو، شماره‌ی ۴۷، شهریور ۱۳۸۸.
 ۱۰. سایت رادیو قرآن.
 ۱۱. خجسته، حسن. جامعه‌شناسی رادی و رسانه برای دفتر پژوهش‌های رادیو، اردیبهشت ۱۳۸۶، تهران.
 ۱۲. امیر تیموری، محمدحسن. رسانه‌های یاددهی-یادگیری شناسایی، انتخاب، تولید و کاربرد، انتشارات ساوالان، تهران، ۱۳۸۶.
 ۱۳. علی‌آبادی، خدیجه. مقدمات تکنولوژی آموزشی. دانشگاه پیام نور، ۱۳۷۲.
14. <http://www2.trib.ir/radio/majale/nidex.asp>
<http://www.fair.ir/education>